

Міжведамаснага савета АН БССР і Міністэрства геалогіі СССР. Заснавана ў 1968 з мэтай павышэння дакладнасці аналітычных даследаванняў і распрацоўкі агульных эталонаў для лабараторый рэгіёна, укаранення геахім. метадаў у практыку геолога-разведачных работ на тэр. Беларусі і Прыбалтыкі, распрацоўкі асобных тэарэт. і практ. праблем, каардынацыі геахім. даследаванняў, арганізацыі абмену вопытам, Аб'ядноўвае н.д. іп-ты і вытв. арганізацыі геал. профілю Беларусі, Літ., Латв., Эстонскай ССР і Калінінградскай вобласці.

Асн. навук. кірункі: геахім. метады пошукаў радовішчаў карысных выкапняў, распрацоўка і ўкараненне метадычных рэкамендацый па выкарыстанню геахім. метадаў пры вывучэнні горных парод, геахіміі магматычных, метамарфічных і асадных парод, геахіміі біясферы і ахова навакольнага асяроддзя. Асн. формы дзейнасці: арганізацыя навук. семінараў і нарад, укараненне геахім. метадаў у практыку геал. работ, выдавецкая дзейнасць. Выдадзены шэраг зб., найб. важныя з іх: «Выкарыстанне ландшафтна-геахімічных метадаў даследаванняў у Прыбалтыцы і Беларусі» (1972), «Вопыт і метады геахімічных даследаванняў і пошукаў радовішчаў карысных выкапняў у крышталічным фундаменце Беларусі і Прыбалтыцы» (1975), «Вопыт і метадыка вывучэння форм знаходжання элементаў у горных пародах і арэолах рассяявання» (1976), «Геахімічныя даследаванні і пошукі карысных выкапняў у Беларусі і Прыбалтыцы» (1977), «Праблемы геалагічнай будовы, петралогіі і металагені крышталічнага фундамента Беларусі і сумежных рэгіёнаў» (1978), «Геахімічныя паказчыкі пры вывучэнні геалагічных працэсаў і пошуках карысных выкапняў» (1980), «Геахімічныя метады маніторынгу» (1980), «Геахімічныя метады пошукаў радовішчаў карысных выкапняў» (1981), «Геахімічныя метады карэляцыі» (1982) і інш. Старшыні: Б. А. Судаў (1968—1977), В. К. Лукашоў (з 1977).

Л. І. Лосева.

ПРЫБАЛТЫЙСКАЯ ГЛЕБАВАЯ ГРАВІНЦЫЯ, тое, што *Паўночная левая правінцыя*.

ПРЫБАЛТЫЙСКАЯ МОНАКЛІАЛЬ, тэктанічная структура фундамента; схіл *Беларускай антэклізы*, авернуты да Балтыйскай сінеклізы; на тэр. Літвы, Латвіі і ПнЗ Вібскай вобласці.

Даўж. каля 450 км, шыр. 50—60 км. Верхня фундамент апускаецца на ПнЗ і Пн—ПнЗ, градыент нахілу каля 1 м/км. Пры апусканні фундамента да знак больш за -0,4 км градыент нахілу павялічваецца да 10 м/км.

ПРЫБАЛТЫЙСКІ ВОДАНАПОРНЫ АСЕЙН, адзін з буйнейшых воданосных басейнаў у Еўропе, часткова заходзіць на ПнЗ і Пн Беларусі. Прымеркаваны да Балтыйскай сінеклізы, схіла Бел. антэклізы і Латвійскай седлавіны. На Пд мяжуе з Бел. данапорным скляпеннем, на У і

ПдУ з Аршанскім воданосным басейнам. У межах Беларусі працягласць з З на У каля 130 км, з Пн на Пд да 350 км. Ваданосныя комплексы і гарызонты прымеркаваны да адкладаў верхняга пратэразою, кембрыю, ардовіку, сілуру, сярэдняга і верхняга дэвону, антрапагену агульнай магутнасцю ад 700 да 1000 м. Магутнасць зоны актыўнага водаабмену каля 200 м. Воды напорныя (за выключэннем першых ад паверхні гарызонтаў антрапагенавай тоўшчы), гідракарбанатна-кальцыевага і натрыевага складу. П'езаметрычныя узроўні на глыб. ад 2 да 60 м. Удзельныя дэбіты свідравін вагаюцца ад долей да 4 л/с. Рэсурсы 7,65 км³/год пры модулі падземнага сцёку 5,5 л/с з 1 км².

Зона запаволенага водаабмену (магутнасць 600—800 м) уключае прыруска-нароўскія адклады сярэдняга дэвону, пароды кембрыю-сілуру і верхняга пратэразою. Воды саланаватыя сульфатныя і саляныя хларыдныя натрыевыя з мінералізацыяй адпаведна 2—3 і 15—16 г/л, у глыбокіх ч. басейна — да 25—35 г/л і больш. П'езаметрычныя узроўні на глыб. 1,3—36 м; у даліках рэк воды самавышваюцца, узроўні на выш. да 33 м вышэй за паверхню. Удзельныя дэбіты ад 0,01 да 5,5 л/с. Прэсныя воды выкарыстоўваюцца ў гасп.-пітных мэтах, мінер. хларыдна-сульфатныя натрыевыя ў лекавых мэтах на курорце «Нарач» і ў санаторыі-прафілакторыі Наваполацкага нафтаперап. з-да.

Л. І. Шапава.

ПРЫБОРСКАЕ РАДОВІШЧА МЕЛУ, з 0,5 км на ПнЗ ад в. Новай Прыборкі Бярэзінскага р-на. Лізападобны паклад у выглядзе адорвеня залягае у марзёных адкладах сожскага зледзянення. Перспектывныя запасы 200 тыс. т.

Мел белы, шараваты, блакітна-шэры, месцамі гліністы і пераходзіць у мергель, шчыльны, трэшчынаваты, з уключэннямі кременю; СаО у ім 41—45%. Магутнасць карыснай тоўшчы (уся не прайздана) да 5,4 м. Ускрышы (пясч., пясч.-па-жвіровы матэрыял) 2,6—2,8 м. Мел прыдатны на выбаў ваіны, для вапнавання кіслых глеб. Не распрацоўваецца.

ПРЫБУГСКАЯ БРАХІАНТЫКЛІНАЛЬ (ад назвы р. Буг), тэктанічная структура ў Камянецкім і Брэсцкім р-нах, у межах Брэсцкай упадзіны. Выдзелена ў 1969 пры правядзенні рэгіянальных пошукавых і дэтальных сейсмічных даследаванняў, пацверджана свідраваннем. Пырэзная у адкладах ардовіку (паверхня карбанатнай тоўшчы) і верхняга пратэразою (паверхня эфузіўнай тоўшчы бераставіцкага гарызонта).

Распаўсюджана ў паўн.-ўсх. напрамку. Усх. крыло брахіянтэктанічнага складана разрывама сумарнай амплітудай каля 300 м. Памер П. б. ў межах замкнёнай ізаліны — 750 м (на адлюстраваным гарызонце ў ардовіку) 8×2,5 км. Амплітуда 75 м. Структурныя планы верхнепратэразойскіх і ардовіцкіх адкладаў згодныя. Заляжылася ў познім пратэразоі, асн. этап фарміравання — канец сілуру — рання дэвон.

Г. У. Зявенка.

ПРЫБУГСКАЯ РАЎНІНА, на ПнЗ Беларусі. Займае Камянецкі р-н, паун. ч. Жабінкаўскага, б. ч. Пружанскага, зах. ч. Бярозаўскага р-наў Брэсцкай, пауд. ч. Свіслацкага р-на Гродзенскай абл.; фізіка-геагр. раён *Заходне-Беларускай правінцыі*. Налічыць да сістэмы раўнін, якія прылягаюць да Бел. грады, некат. даследчыкамі адносіцца да Перадлесся. Мяжуе з Ваўкавыскім узв. на Пн, Слонімскай узв. і Баранавіцкай раўнінай на ПнУ і У, Загароддзем на ПдУ, Брэсцкім Палессем на Пд, на З заходзіць на тэр. ПНР (Бел. ская раўніна). Паводле В. А. Дзяменчыца, П. р. падзяляецца на 2 падраёны — *Нараўска-Ясельдзінскую раўніну* і Камянецкую раўніну, паводле інш. даследчыкаў — на Высокаўскую, Пружанскую, Косаўскую раўніны. Пераважныя выш. 175—200 м. Пл. 5,7 тыс. км². Праз паун. ч. раўніны праходзіць Балтыцка-Чарнаморскі водападзел.

У тэктанічных адносінах П. р. прымеркавана да *Брэсцкай упадзіны і Палескай седлавіны*. У будове платформы вага чэхла ўдзельнічаюць пароды пэрыяга пратэразою, у зах. ч. магутная (1000 м) карбанатная тоўшча ардовіку і сілуру; пашыраны адклады юрскай, меловай, палеагенавай і неагенавай сістэм. Антрапагенавыя адклады (магутнасць 60—80 м) у ледавіковых лагчынах (да 160 м) залягаюць на нірвоўнай паверхні падсыпных парод. Ім характэрна складаная сістэма ледавіковых лагчын, з якімі часта супадаюць сучасныя рачныя даліны. У днішчы найб. глыбокай Нараўскай лагчыны даантрапагенавыя пароды ляжаць на 80 м ніжэй узр. м. У такіх лагчынах захаваліся адклады ніжняга і сярэдняга антрапагену, у т. л. і стараж. беларуская (нараўская) марна. На П. р. найб. пашыраны мараніны і водна-ледавіковыя ўтварэнні дніпроўскага і сожскага зледзяненняў, у рачныя даліны і паніжэння сучаснага рэльефу значныя тоўшчы зёрана-алювіяльных, алювіяльных і інш. адкладаў паазерскага гарызонта, алювіяльныя, балотныя, скілавыя і інш. — галацэнавыя.

Сучасная паверхня П. р. паступова зніжаецца з Пн на Пд ад абс. выш. 180—175 м, толькі ў месцах развіцця краёвых ўтварэнняў выш. павялічваецца да 190—200 м. Амаль па лініі Шарашова — Пружаны працягнуліся канцавыя марэны, якія адзначаюць мяжу сожскага зледзянення. У раёнах г. Высокае і Камянец канцавыя марэны, утвораныя ў час мазёрскага стадыялу дніпроўскага зледзянення, прадстаўленыя уваламі і градамі, выш. да 10 м, падзеленыя седлападобнымі паніжэннямі. Для паун. ч. характэрны рэльеф флювіялідыяльных раўнін, на Пд ад сожскіх канцавых марэн пашыраны даліныя заандры. Значныя прасторы пясчавых раўнін шэраў сляды перапрацоўкі ветрам. Шырокія даліны рэк Буг, Нарату, Лясная і іх прытоку ўключаюць пойму, пер-

шую і другую надпоймавыя тэрасы. Ад зах. граніцы рэспублікі (в. Ціхаволя Свіслацкага р-на) да г. Бярэва працягнулася шырокая (да 40 км) лагчына сцёку (глыб. урэзу да 3—5 м). Днішча лагчыны запоўнена паазерскімі азёрна-алювіяльнымі адкладамі. Некат. даследчыкі лічаць лагчыну далінай Пра-Нарава. Карысныя выкапні: глыны легкаплаўкая, мел, пясчана-жыровы матэрыял, торф. Звесткі пра найважнейшыя метэаралаг. і клімат. паказчыкі гл. у арт. пра Брэсцкую і Пружанскую метэаралаг. станцыі. Рачная сетка належыць да бас. Віслы і Прыпяці. Найб. р. Буг з прытокамі Лясная (утвараецца ад зліцця Правай Лясной і Левай Лясной) і Пульва, Белая — прыток Правай Лясной, у паун. ч. раўніны пачынаюцца і цякуць Нараў з Нараўкай (бас. Віслы), Ясельда і канал Вінец (бас. Прыпяці). Пераважаюць дзярнова-падзолістыя слабападзоленыя супясчана-пясчаныя глебы. Да марэнных узгоркаў і градаў прымеркаваны дзярнова-падзолістыя слаба- і сярэднепадзоленыя сугліністыя глебы у складаным з дзярнова-падзолістымі забалочанымі. Тарфяна-балотныя і дзярнова-глебовыя (радзей дзярнова-карбанатна-глебовыя) глебы характэрны для катлавін і лагчын. Па далінах рэк поймавыя дзярновыя забалочаныя глебы. П. р. размешчана ў межах Нёманска-Перадпалескай і Бугска-Палескай геабат. акруг (гл. адпаведныя арт.), на мяжы дзвюх геабат. падзон: грабова-дубова-цёмнахвойных і шыракаліста-хваёвых лясоў. Лясістасць П. р. невысокая (9,7%), за выключэннем паун. ускраіны, дзе знаходзіцца б. ч. вял. ляснога масіву *Белавеская пушча*. Захаваліся пераважна хваёвыя лясы (верасова-імшыстыя і чарнічна-даўгамошныя) на дзярнова-падзолістых глебах, падасланых магутнымі рыхлымі пяскамі; на павышаных участках — хвойны лішайнікавыя. На тэр. раўніны пауд. мяжа сучальнага пашырэння елкі (в. Бушмічы — г. Камянец — в. Рэчыца Камянецкага — Шчарчова — Гарадзечна Пружанскага р-наў). Елка звычайна ўтварае мяшаныя з дубам насаджэнні, пераважна чарнічнага і кіслічнага тыпаў. Асобныя участкі супясчаныя і сугліністыя глеб на марэне заняты дубовамі чарнічна-кіслічнымі і спіткавымі з дамешкам хвоі, елкі, ясеню. Пашыраны вытворныя бародачатабарозавыя лясы імшыстыя і чарнічныя. Асн. ч. карэнных чорнаальховых і пушыстабарозавых лясоў (асаковыя і вятроўнікавыя тыпы) скандэнтраваны ў слабацёкавых паніжэннях. Пераважаюць

травяныя нізінныя балоты, часткова асушаныя. Найб. балотныя масівы: Дэйкае, Хараўскае, Дзікі Нікар, Зліцця (гл. адпаведныя арт.). Па далінах рэк залупыя лугі — гіграмезафітныя і мезагіграфітныя тыпы, пераважаюць метлюжко балотны, вострыца дзярлістая, пахучы каласнік, розныя віды асок. Пад вярвам ад 50% на Пд да 25% на Пн, пад сенажацімі і пашай — 10—15%. На тэр. раўніны занаведна-палюўная гаспадарка Белавеская пушча (частка), гідралаг. заказнік *Дэйкае*. Гл. гл. на уклійцы.

Б. М. Гурскі, У. Я. Навуменка, В. В. Маурыйцаў (раслінаств.).

ПРЫБЯРЭЖНАЯ, зона адпачынку мясц. значэння на тэр. Гомельскага і Лоеўскага р-наў, за 28 км на ПдЗ ад Гомеля, на абодвух берагах Дняпра. Устапоўлена ў 1981. Пл. 8,3 тыс. га. Разлічана на адначасовы адпачынак 41,3 тыс. чал. Прадугледжана размяшчэнне устаноў і баз доўгачасовага адпачынку для дзяцей і дарослага насельніцтва Гомеля.

ПРЫБЯРЭЖНАЯ ПАЛОСА малых рэк, прылеглая да акваторыі *малых рэк* тэрыторыя, якая вылучаецца ў складзе іх водаахоўнай палосы (зоны) і ў межах якой строга абмяжоўваецца гасн. дзейнасць. Статут П. п. малых рэк Беларусі (даўж. да 200 км) вызначаны зацверджаным СМ БССР Палажэннем аб водаахоўных палосах (зонах) малых рэк Беларускай ССР (ЗБ БССР, № 3, 1983, арт. 76), распрацаваным у выкананне Пастановы СМ СССР «Аб узмацненні аховы малых рэк ад забруджвання, засмечвання і вычарпання і аб рацыянальным выка-

рыстанні іх водных рэсурсаў» ад 8.10.1980 (СЗ СССР, 1983, т. IV, ст. 323). Шырыня П. п. і парадак выкарыстання іх зямель устанаўліваюцца аб'яўкамі па прапавах Дзяржкамтэта БССР па ахове прыроды, узгодненых з органами дзярж. сан. нагляду, аховы рыбных запасаў, землеупарадкавальнай службы, лясной гаспадаркі і з улікам фізікагеагр., глебавых, гідралаг. і інш. умоў, а таксама інтарэсаў усіх водакарыстальнікаў. Тэрыторыі П. п. адлюстроўваюцца ў землеупарадкавальных дакументах.

Шырыня П. п. можа быць ад 20 да 100 м (ад урэзу сярэдняга межанага ўзроўню валь) і залежыць ад уласціўсцей прылеглага ўгоддзю і строкасці схілаў, пры гэтым найб. яна павінна быць у месцах, дзе глебагрунты лёгка падвяргаюцца эрозіі. Які выключэнне на каштоўных с.-г. ўгоддзях са слабымі вывамі эравійных працэсаў дапускаецца шыр. П. п. менш за 20 м, пры ўмове, што ў яе межах ёсць або створана занав. кустовае расліннае покрыва ці пабудаваны спец. берагаўмацавальныя збудаванні. Мляж П. п. ў такіх выпадках сумяшчаецца з узлескам. Павелічэнне шыр. П. п. звыш нормы дапускаецца толькі за кошт зямель, непрыдатных на с.-г. выкарыстанне. Як правіла, П. п. павінны быць заняты дрэвава-кустовай расліннасцю. У іх межах забараняюцца разворванне зямель і выпас жывёлы, арганізацыя летніх лагерў жывёлы, прымяненне высокатакічных ядахімікатаў і мінеральных угнаенняў, размяшчэнне баз адпачынку, палатачных гарадкаў, стаянак транспартных сродкаў, узняццё будынкаў і збудаванняў (акрамя гідратэхн., а таксама лодачных прычалаў і месцаў вадалюбных жывёлы).

Я. В. Малашэвіч.

ПРЫБЯРЭЖНИК (*Littorella*), род сяматгадовых травяністых раслін шям. грыбштыкавых. Відомы 3 віды, пашыраныя ў Еўропе, Паун. і Пауд. Амерыцы. У СССР, у т. л. на Беларусі, 1 від — П. аднакветкавая (*L. uniflora*). У флоры БССР рэдкі від, відомы ў Гродзенскай вобласці. Расце на прыбярэжным мелкаводдзі воз. Свіцязь; паводле звестак навук. л-ры, адзначаюць таксама ў воз. Калдычэўскае. Цвіце ў чэрв.—ліпені. Патрабуе аховы.

Дробная карэннішчавая бессядзюлавая расліна выш. 2—12 см, з рэзактай прыкаранёвага лісія. Лісце вузаклінейнае або шыпападобнае, сядзячае, ніжняе — іншы раз шыракапоўнае. Кветкі аднапалыя, на 3—5 у суквецці: тычынкавая кветка на доўгай ножцы з 4-раздзельнай чашачкай, цыліндрычнай амаль перапончатай трубкай, 4-лопасцевым адлігам і 4 тычынкамі; пясцікавыя кветкі складаюцца з чашачкі і рубчастага вяночка з вузкім, амаль двухгубым адлігам, размешчаны па 2—3 каля асновы ножкі тычынкавай кветкі. Плод — арэшак.

Н. В. Казлоўская.

ПРЫБЯРЭЖНИКІ (*Saldidae*), сямейства пасякомах атр. паўцвердакрылых. У сув. фауне каля 200 відаў. У СССР адзначана больш за 40, з іх

Прыбярэжнік аднакветкавы: 1 — агульны выгляд расліны; 2 — тычынкавая кветка; 3 — пясцікавая кветка; 4 — плод (у разрэзе).